

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th March, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Ayniqsa, qadriyat-konseptlar deb ataluvchi birliklar muayyan xalqning dunyoqarashi, axloqiy me'yorlari va ijtimoiy munosabatlar tizimini til orqali kuzatish imkonini beradi. Do'stlik ana shunday konseptlardan biri bo'lib, u ko'plab xalqlarning paremiologik fondida faqat hissiy yaqinlik emas, balki sadoqat, yordam, ishonch, sinov va axloqiy javobgarlik bilan bog'langan murakkab qadriyat sifatida namoyon bo'ladi.¹

Paremiologik birliklar, xususan, maqol va matallar xalq tajribasining umumlashgan, obrazli va normativ shaklidir. Ular muayyan vaziyatlar bo'yicha tayyor xulosa beradi, shaxsiy tajribani kollektiv bahoga aylantiradi va jamiyatda qabul qilingan xulq-atvor modelini mustahkamlaydi. Shu sababli do'stlikka oid maqollarni tahlil qilish do'stlik konseptining yadro semantikasi va baholovchi mezonlarini aniqlashda samarali material hisoblanadi.²

Mazkur maqolada FRIENDSHIP/DO'STLIK konseptining aynan "sinov" freymi markazga olinadi. Buning sababi shundaki, do'stlikka oid paremiologik birliklarda eng barqaror va keng tarqalgan tasavvurlardan biri haqiqiy do'stlikning qiyin vaziyatda namoyon bo'lishi haqidagi qarashdir. Demak, do'stlik abstrakt hissiyot emas, balki amaliyotda tekshiriladigan va baholanadigan ijtimoiy qadriyat sifatida talqin qilinadi.

Tadqiqotning nazariy asoslari va metodlari

Freym tushunchasi kognitiv lingvistika doirasida muayyan bilim yoki tajriba modelini ifodalovchi kategoriyalardan biri sifatida talqin qilinadi. Freym ma'lum bir vaziyatga xos rollar, harakatlar va kutiladigan natijalarni o'z ichiga oladi. Do'stlikka nisbatan qo'llanganda "sinov" freymi quyidagi tarkibiy qismlarni

¹ Karasik, V. I. Yazykovoy krug: lichnost, kontsepty, diskurs. Volgograd, 2002; Popova, Z. D., Sternin, I. A. Kognitivnaya lingvistika. Moscow, 2007.

² Mieder, W. Proverbs: A Handbook. Westport, CT: Greenwood Press, 2004.

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th March, 2026

Website: <https://econferencia.com>

birlashtiradi: qiyin vaziyat yoki ehtiyojning yuzaga kelishi, do‘stning shu vaziyatdagi munosabati va shu asosda do‘stlikning haqiqiylikini baholash.³

Konseptologik nuqtai nazardan qaraganda, do‘stlik konsepti yadro va periferiya tamoyili asosida tiklanishi mumkin. Uning yadrosiga sadoqat, yordam, ishonch va halollik kabi belgilar kirs, “sinov” freymi aynan shu belgilar qaysi vaziyatda namoyon bo‘lishini ko‘rsatadi. Shu jihatdan “sinov” freymi do‘stlik konseptining markaziy semantik modeli sifatida talqin qilinadi.⁴

Tadqiqotda qiyosiy-semik tahlil, freym tahlili, lingvokulturologik interpretatsiya va paremiologik sharh usullaridan foydalanildi. Qiyosiy yondashuv ingliz va o‘zbek materialida umumiy hamda farqli jihatlarni aniqlash imkonini beradi, freym tahlili esa do‘stlikning “tekshiriladigan qadriyat” sifatida qanday qurilishini ko‘rsatadi.

Ingliz paremiologiyasida “sinov” freymining ifodalanishi

Ingliz paremiologik materialida do‘stlikning haqiqiyliги ko‘pincha need, trial va true friend semantikasi orqali ifodalanadi. Eng mashhur misollardan biri — **A friend in need is a friend indeed** maqolidir. Ushbu birlikda do‘stning haqiqiyliги aynan ehtiyoj vaziyati orqali aniqlanadi. Ya’ni do‘stlik tinch va qulay sharoitda emas, yordam zarur bo‘lgan paytda o‘z qiymatini ko‘rsatadi. Mazkur paremiya semantik jihatdan shuni anglatadiki, do‘stlik tashqi muomala bilan emas, amaliy qo‘llab-quvvatlash bilan baholanadi.

Shu semantik modelni **A friend is never known till a man have need** maqoli ham tasdiqlaydi. Bu birlikda do‘stni tanish uchun zarurat, qiyinchilik yoki sinov sharti zarur deb ko‘rsatiladi. Freymning strukturasi quyidagicha quriladi: avval muammo paydo bo‘ladi, keyin do‘stning munosabati yoki amaliy yordami

³ Fillmore, C. J. “Frame Semantics”. In: Linguistics in the Morning Calm. Seoul, 1982.

⁴ Popova, Z. D., Stermin, I. A. Kognitivnaya lingvistika. Moscow, 2007.

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th March, 2026

Website: <https://econferencia.com>

kuzatiladi, shundan keyin esa uning haqiqiy do‘st ekani yoki yo‘qligi haqida xulosa qilinadi. Demak, ingliz paremiologiyasida do‘stlikning semantik markazi ko‘p hollarda “ehtiyot orqali sinash” modeliga tayanadi.

Ingliz materialidagi muhim jihatlardan biri shundaki, do‘stlik ko‘pincha “test” mantig‘i bilan baholanadi. Ya’ni do‘stlikning mavjudligi yetarli emas, u ma’lum vaziyatda isbotlanishi kerak. Mazkur mantiq do‘stlikni hissiy yaqinlikdan ko‘ra ko‘proq ishonchlik va javobgarlik bilan bog‘laydi. Shu ma’nodagi ingliz paremiologiyasida “sinov” freymi do‘stlikni faqat ijobiy hissiy holat emas, balki real ijtimoiy vaziyatda tekshiriladigan munosabat sifatida namoyon etadi.

Bunday yondashuvning pragmatik xususiyati ham muhimdir. Ingliz maqollaridagi “sinov” modeli tinglovchini ogohlantiradi: do‘stni faqat so‘ziga yoki tashqi iliqligiga qarab emas, balki zarurat paytidagi xatti-harakatiga qarab baholash kerak. Shu tariqa, “sinov” freymi nafaqat semantik model, balki ijtimoiy me’yorni belgilovchi pragmatik vosita sifatida ham ishlaydi.

O‘zbek paremiologiyasida “sinov” freymining ifodalanishi

O‘zbek paremiologik materialida ham do‘stlikning qadrini qiyin vaziyatda bilish haqidagi qarash markaziy o‘rin tutadi. O‘zbek xalq dunyoqarashida do‘stlik, avvalo, mushkul kun, og‘ir vaziyat, yordam zarur bo‘lgan paytda namoyon bo‘ladigan insoniy fazilat sifatida talqin qilinadi. Shu bois do‘stlikning semantik profili yordam, sadoqat, yonida turish va ma’naviy yaqinlik kabi birliklar bilan chambarchas bog‘langan holda ko‘rinadi.

O‘zbek paremiologiyasida “sinov” freymi faqat amaliy yordam bilan cheklanmaydi. Bu yerda do‘stlikni baholashda insonning qiyin vaziyatdagi axloqiy pozitsiyasi ham muhimdir: sadoqatni saqlash, tashlab ketmaslik, ma’naviy tayanch bo‘lish, og‘ir paytda birga turish kabi ko‘rsatkichlar do‘stlikning haqiqiylikini belgilaydi. Demak, o‘zbek materialida “sinov” freymi

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th March, 2026

Website: <https://econferencia.com>

vaziyatning o‘zi bilan birga munosabatning axloqiy sifatini ham markazga olib chiqadi.

Shu sababli o‘zbek do‘stlik paremiologiyasida “sinov” freymi kuchli aksiologik rangga ega. Do‘stlik qadrining qiyin kun orqali o‘lchanishi, aslida, xalq tajribasida do‘stlikning yuksak axloqiy maqomga ega ekanini ko‘rsatadi. Bunday talqinda do‘stlik foydali munosabat emas, balki ma’naviy mas’uliyat va sodiqlik bilan bog‘langan ijtimoiy qadriyat sifatida namoyon bo‘ladi.

O‘zbek materialining yana bir muhim tomoni shundaki, bu yerda sinov ko‘pincha individual tajribadan tashqari jamoaviy va ijtimoiy birlik bilan ham bog‘lanadi. Do‘st faqat “yordam beruvchi shaxs” emas, balki ma’naviy birdamlikni ta’minlovchi hamroh sifatida ham ko‘riladi. Natijada “sinov” freymi do‘stlikni amaliy va axloqiy qadriyatning birlashgan modeli sifatida tiklashga imkon beradi.

Qiyosiy tahlil

Ingliz va o‘zbek paremiologik materialining qiyosiy tahlili “sinov” freymi har ikki tilda ham do‘stlik konseptining yadro modeli sifatida faol ishlashini ko‘rsatadi. Har ikkala lisoniy madaniyatda do‘stlikning haqiqiyliги kundalik muomalada emas, balki ehtiyoj, muammo yoki qiyin vaziyat paytida aniqlanadi. Shu ma’nodagi, “sinov” do‘stlikning universal semantik belgilaridan biri hisoblanadi.

Shu bilan birga, freymning ichki urg‘ularida ayrim farqlar mavjud. Ingliz materialida need va test semantikasi ko‘proq aniq va bevosita ifodalangan bo‘lsa, o‘zbek paremiologiyasida sinov sadoqat, ma’naviy yaqinlik va insoniy tayanch bilan kengayadi. Ya’ni ingliz maqollarida vaziyatning o‘zi markazda tursa, o‘zbek materialida shu vaziyatdagi insoniy munosabat sifati ham kuchli ta’kidlanadi.

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th March, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Bunday farq lingvokulturologik nuqtai nazardan muhimdir. U shuni ko‘rsatadiki, umumiy semantik model bir xil bo‘lsa ham, har bir til va madaniyat uni o‘zining qadriyatlar tizimiga mos holda boyitadi. Demak, “sinov” freymi do‘stlik konseptining universal yadrosini ochsa, uning ichki semantik va pragmatik urg‘ulari milliy madaniyatni aks ettiradi.

Pragmatik nuqtai nazardan ham har ikkala tilda “sinov” freymi nasihat va baholash funksiyasini bajaradi. Bunday maqollar tinglovchini do‘st tanlashda ehtiyot bo‘lishga, tashqi muomalaga emas, qiyin vaziyatdagi xatti-harakatga e‘tibor berishga undaydi. Shu tariqa, “sinov” freymi do‘stlikka oid tayyor madaniy mezonni beradi va individual tajribani kollektiv norma bilan bog‘laydi.

Xulosa

Tahlil natijasida ingliz va o‘zbek paremiologiyasida FRIENDSHIP/DO‘STLIK konseptining “sinov” freymi do‘stlikning eng barqaror va universal semantik modeli sifatida namoyon bo‘lishi aniqlandi. Har ikkala tilda do‘stlikning haqiqiyliги ehtiyoj, muammo, qiyin vaziyat yoki sinov orqali aniqlanadi.

Ingliz materialida ushbu freym need, trial, true friend kabi birliklar orqali ifodalanib, do‘stlikni amaliy vaziyatda tekshiriladigan munosabat sifatida ko‘rsatadi. O‘zbek materialida esa “sinov” freymi sadoqat, qiyin kun, yordam va ma‘naviy yaqinlik bilan boyitilgan holda namoyon bo‘ladi. Natijada do‘stlikning haqiqiyliги faqat amaliy yordam bilan emas, balki insoniy sodiqlik bilan ham bog‘liq ekani ko‘rinadi.

Shu tariqa, “sinov” freymi do‘stlik konseptining yadro modelini tashkil etib, uni abstrakt hissiyot emas, balki amalda tasdiqlanadigan ijtimoiy qadriyat sifatida talqin qilishga imkon beradi. Mazkur natijalar keyingi tadqiqotlarda do‘stlik konseptining yadro–periferiya modeli, metaforik xaritasi va tarjima

International Conference on Education, Psychology and Humanities

Hosted Online from Moscow, Russia

Date: 28th March, 2026

Website: <https://econferencia.com>

ekvivalentligi masalalarini chuqurroq o'rganish uchun metodik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Fillmore, C. J. "Frame Semantics". In: Linguistics in the Morning Calm. Seoul, 1982.
2. Karasik, V. I. Yazykovoy krug: lichnost, kontsepty, diskurs. Volgograd, 2002.
3. Mieder, W. Proverbs: A Handbook. Westport, CT: Greenwood Press, 2004.
4. Popova, Z. D., Sternin, I. A. Kognitivnaya lingvistika. Moscow, 2007.
5. Austin, J. L. How to Do Things with Words. Oxford: Clarendon Press, 1962.
6. Baker, M. In Other Words: A Coursebook on Translation. London: Routledge, 2011.
7. Brown, P., Levinson, S. C. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
8. Dobrovol'skij, D., Piirainen, E. Figurative Language: Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives. Amsterdam: Elsevier, 2005.
9. Fillmore, C. J. "Frame Semantics". In: Linguistics in the Morning Calm. Seoul: Hanshin Publishing, 1982.
10. Gibbs, R. W. The Poetics of Mind: Figurative Thought, Language and Understanding. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.